

pesmi eden od načinov, ki jo ohranja živo in prisotno med ljudmi v času, ko se njena prvotna funkcija počasi izgublja.

Knjiga, namenjena strokovni pa tudi širši javnosti, je pisana berljivo, jasno in pregledno. Vsebinski je dodana vrsta dokumentarnih fotografij in skeniranih dokumentov iz arhiva GNI ZRC SAZU ter obsežno likovno gradivo, s katerim avtorica po eni strani ilustrira svoja izvajanja, po drugi pa bralca vabi k asociativnemu razmišljanju. V prilogi ob koncu v celoti objavi še nekatera besedila in medbesedilne nize, ki jih zaradi dolžine ni uvrstila v vezno besedilo.

Delo Marjetke Golež Kaučič vsekakor predstavlja novum v tovrstni strokovni literaturi pri nas, odpira niz novih spoznanj in kar kliče k aplikativnemu etnomuzikološkemu raziskovanju tega področja.

351

Igor Cvetko

Mojca Ramšak, *Portret glasov: raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev*. Ljubljana: Društvo za preučevanje zgodovine, antropologije in književnosti, 2003, 429 str. : ilustr. (Borec, ISSN 0006-7725; 55, 603-607)

Obsežna knjiga Mojce Ramšak prinaša nekoliko predelano in dopolnjeno besedilo avtoričine doktorske disertacije z naslovom *Raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev*, ko jo je leta 2000 zagovarjala na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Ramšakova je ena tistih slovenskih etnologinj, ki je velik del svojih dosedanjih teoretičnih in konkretnih terenskih raziskovalnih prizadevanj usmerila v zbiranje in raziskovanje življenjskih zgodb. V knjigi *Portret glasov* predstavlja življenjske zgodbe koroških Slovencev kmečkega porekla, rojenih večinoma v prvi tretjini 20. stoletja, pripovedi pa se največkrat nanašajo na njihovo vsakdanje življenje v prvi polovici 20. stoletja. Predstavljene so predvsem tiste teme, ki so se v življenjskih zgodbah najpogosteje pojavljale: družina, vera, društvena dejavnost in tiha asimilacija. V knjigi ne gre le za objavo življenjskih zgodb niti zbiranje življenjskih zgodb avtorici ne predstavlja le metode dela – življenjske zgodbe so predmet raziskave. Geografsko, narodnostno, generacijsko in poklicno poenoteno gradivo, zbrano na osnovi enotnega vprašalnika, je avtorici omogočilo, da je lahko vsebine zbranih življenjskih zgodb uporabila kot primarni vir. Mozaik življenja koroških Slovencev je sestavljen iz posameznih življenjskih zgodb, dopolnjenih z drugimi viri.

Knjiga je sestavljena iz uvoda in dveh osrednjih poglavij: prvo je metodološko-historično, drugo pa predstavlja življenjske razmere koroških Slovencev, kakor se kažejo v njihovih življenjskih zgodbah. V **Uvodu** avtorica pove, zakaj in na kakšen način se je lotila preučevanja življenjskih zgodb, ter definira uporabljene izraze,

kot so ustna zgodovina, življenjska zgodba, avtobiografija, biografija ipd. Življenjska zgodba je definirana kot “dokaj popolna pripoved o vseh izkušnjah življenja kot celote in osvetljuje njegove najpomembnejše točke; je izveček tega, kar se je zgodilo neki osebi, in pokriva čas od rojstva do sedanjosti ter vključuje pomembne življenjske dogodke, izkušnje in doživljanje” (str. 16).

352 V prvem poglavju z naslovom *Metodološko-historični pregled ustne zgodovine po svetu in Sloveniji* nas avtorica seznanja s terminologijo in metodologijo, povezano s preučevanjem življenjskih zgodb, ter izsledke predvsem tujih avtorjev dopolnjuje z lastnimi izkušnjami. Podaja izčrpen pregled razvoja ustne zgodovine po svetu in njeno prepletenost s sorodnimi znanstvenimi disciplinami. Posebno pozornost namenja pregledu zbiranja življenjskih zgodb v slovenski etnologiji. Tukaj predstavi uporabo biografske metode v slovenski etnologiji in vse pomembnejše tovrstne publikacije pri nas. Med avtorji seveda največ pozornosti posveti Mariji Makarovič, ki se med slovenskimi etnologi in etnologinjami najdlje ukvarja z zbiranjem življenjskih zgodb in je tudi avtorica oz. urednica številnih tovrstnih publikacij. Nadalje se lahko seznanimo z vsemi teoretičnimi in povsem življenjskimi “pastmi”, na katere lahko naletimo pri zbiranju življenjskih zgodb. Tako avtorica npr. opozarja, da moramo biti pri zbiranju in interpretiranju tovrstnih virov kritični. Preverjati moramo avtentičnost, objektivnost in reprezentativnost. Dotakne pa se tudi povsem subtilnih situacij, do katerih lahko pride med pripovedovalcem in zbiralcem življenjskih zgodb. Opozarja na pomen raziskovalčevega terenskega dnevnika in prisotnost empatije. Poglavje zaključuje z etičnimi načeli, ki jim morajo slediti vsi, ki življenjske zgodbe zbirajo, analizirajo in izsledke potem objavljajo.

Drugo poglavje knjige z naslovom *Pogled v življenjske razmere koroških Slovencev skozi življenjske zgodbe* temelji na 76 življenjskih zgodbah, objavljenih v knjižni zbirki *Tako smo živeli – življenjske zgodbe koroških Slovencev*. To je prva slovenska etnološka knjižna zbirka z urejenimi in primerljivimi življenjskimi zgodbami, ki prikazuje celotno življenje na določenem območju. Zgodbe so začeli na pobudo Marije Makarovič zbirati v okviru Inštituta Urbana Jarnika v Celovcu, publikacije pa so začele izhajati leta 1993 prav tako v Celovcu. Doslej je izšlo enajst knjig, katerih urednica je Marija Makarovič, ki je tudi zapisala največ življenjskih zgodb. Za vse življenjske zgodbe iz zbirke velja, da so bile zbrane s pomočjo enotnega vprašalnika, temelječega na trinajstih vsebinskih sklopih, ki jih je sestavila Marija Makarovič, in zajemajo delo, dom, družino, prosti čas, narodno zavest in spremembe v življenju. Pripovedovalci zgodb so na podeželju avstrijske Koroške živeči Slovenci in Slovenke, rojeni do konca druge svetovne vojne, ki so v prvi polovici 20. stoletja predstavljali večinsko slovensko prebivalstvo. Pri zbiranju in objavljanju življenjskih zgodb, ki so bile objavljene v peti, šesti in osmi knjigi, je sodelovala tudi Mojca Ramšak.

Portret glasov temelji na prvih petih knjigah (izšle med letoma 1993–1997). Gre za življenjepise 76 Slovencev (52 žensk in 24 moških). Življenjepisi so bili zapisani po pripovedovanju ali gre za avtobiografske zapise. Pripovedovalci so bili večinoma kmetje, kajzarji in posli. Življenjske zgodbe razkrivajo splošne življenjske razmere na Koroškem v prvi polovici 20. stoletja. Obdelava oziroma primerjava je

bila mogoča zaradi enotnega vprašalnika in po kulturnih sestavinah urejenega in primerljivega gradiva. Avtorica je iz omenjenih knjig izbrala teme, za katere je ob analizi vsega gradiva ugotovila, da so se najpogosteje pojavljale. Omenjene tematike je kvalitativno in kvantitativno potrdila kot temeljne prvine kolektivne identitete koroških Slovencev. Pred »uporabo« jih je seveda vzorčila po tipoloških in klasifikacijskih sistemih, da jih je lahko primerjala.

Posamezne tematske sklope je avtorica, kjer je to bilo mogoče oziroma potrebno, dopolnjevala z literaturo in raznimi viri o dani tematiki, bodisi da je z njimi komentirala, primerjala ali potrjevala izjave pripovedovalcev, oziroma jih uporabila za ogrodje, na katero je "vpenjala" pripovedi. Tako je rekonstruirala nekatere segmente življenja koroških Slovencev.

V celotnem drugem poglavju se v predstavitvi posameznih tem prepletajo avtoričine ugotovitve in odlomki iz življenjskih zgodb, opremljeni s pripovedovalčevim letom rojstva in krajem rojstva ter krajem bivanja.

V razdelku *o delu* zvemo, kako so se privajali h kmečkemu delu, kako in kaj so delali, kdo jih je učil delati, katera dela so marali in katerih ne, kako so si medsebojno pomagali. Organizacija kmečkega dela je bila jasno določena, prav tako prostorska in spolna delitev dela. Do izjem je prihajalo le v razmerah, ki bi lahko ogrožale eksistenco kmečke družine. Avtorica opozori tudi na fenomen »nedela«, ki je bil značilen za berače.

V razdelku, posvečenem *spoznavanju, poroki in zakonu*, avtorica analizira odnose med fanti in dekleti pred poroko. Podrobneje predstavlja medsebojno privlačnost, zaljubljenost, intimne odnose pred poroko, seksualnost in reprodukcijo, poroko in zakonsko življenje. V prvi polovici 20. stoletja je bilo skoraj pol porok sklenjenih po dogovoru staršev, temeljile pa so na primernem gmotnem stanju oziroma gospodarski koristi. Šele po drugi svetovni vojni je število porok po izbiri staršev upadlo.

V razdelku, posvečenem *otrokom*, izvemo, da so bili le-ti močno podrejeni odraslim, cenjeni pa so bili predvsem tisti, ki so pomagali domačim pri delu, nekateri že med tretjim in četrtem letom starosti. Seveda so bili bolj zaželeni otroci moškega spola. Avtorica nas seznanja z nosečnostjo, porodom, vzgojo in številom otrok. Ženske so rojevale same ali ob nestrokovni pomoči, umrljivost otrok je bila precejšnja predvsem v prvih mesecih življenja. Številne so opravljale razna dela tako rekoč do poroda in z njimi nadaljevale nekaj dni po porodu. Zanimiv je tudi podatek, da je bilo v 19. stoletju na Koroškem največ nezakonskih otrok med vsemi avstrijskimi deželami.

Na podeželju je *vzgoja otrok* temeljila na krščanskih naukih. Otrokom so skušali privzgojiti predvsem spoštovanje do staršev in spoštljiv odnos do ljudi iz višjih družbenih plasti. Vzgojne cilje so najpogosteje dosegali s fizičnimi načini kaznovanja. Šolski sistem je bil v prvi polovici 20. stoletja povezan s politično-germanizacijskimi težnjami. Uporabljali pa so predvsem zaviralna vzgojna sredstva, vzpodbujevalna le redko. Kmečkim staršem je bila pomembnejša od šole pomoč otrok pri delu na kmetiji, zato so otroci pogosto izostajali od pouka. Nadaljnje izobraževanje je bilo pričakovano za

peščico uspešnih fantov (zelo zaželeno je bilo, da sin postane duhovnik). Izobraževanje hčera je večinoma veljalo za nepotrebno.

Otroke so začeli zgodaj privajati k delu, že v predšolski dobi, za igro je bilo le malo časa in pripomočkov; pa še te redke igre so imele največkrat vlogo posnemanja odraslih in priprave na kasnejše življenjske naloge.

Kljub obilici dela so Korošci našli tudi *prosti čas*. Vključevali so se v različna društva, med katerimi so imela velik pomen predvsem slovenska manjšinska društva. Moški so bili bolj društveno aktivni kot ženske. Največkrat so se vključevali v kulturno-prosvetna in katoliško-izobraževalna društva, iz političnih razlogov so bili društveno dejavni le redko. V prostem času (ko so opravili vsa dela, ob nedeljah in praznikih in slabem vremenu) so tudi brali, v prvi tretjini 20. stoletja predvsem versko, poučno in leposlovno literaturo. Po drugi svetovni vojni so v prostem času družno prisluhnili radiu in nekoliko kasneje gledali televizijo, v osemdesetih letih pa se je to individualiziralo.

354

V zadnjem razdelku so iz pripovedi izluščene teme, povezane s *smrtjo*. Izvemo, kako so zaslutili smrt, kako so umirali, kakšne predstave so imeli o bivanju po smrti, pa o pogrebnih šegah in žalovanju.

Knjiga *Portret glasov* predstavlja trenutno v našem prostoru temeljno delo, povezano s preučevanjem življenjskih zgodb in etnologiji, zatorej bo zelo dobrodošlo branje za vse tiste, ki se ukvarjajo z zbiranjem življenjskih zgodb in biografskimi metodami. Odlikuje jo kombinacija tematsko široko zastavljenega teoretskega in "konkretnega" dela. Besedilo dopolnjujejo povzetek v angleškem jeziku, preglednice in grafi, fotografije, seznam tabel in kazalo ključnih pojmov. Na koncu je zelo izčrpen seznam literature in virov, povezanih s koroškimi Slovenci, z zbirko Tako smo živeli, z življenjskimi zgodbami z drugih delov Slovenije ter z drugo tujo in domačo literaturo o življenjskih zgodbah, ustni zgodovini, metodiki, metodologiji, interpretaciji in študijah primerov. In ne nazadnje se zdi pomembno tudi spoznanje, da zbiranje življenjskih zgodb ni le strogo znanstveno delo. Avtorica se je ob zbiranju zavedla neponovljivosti posameznikovih življenj, ob pisanju pa je doživljala njihove usode. Bralec dobi občutek, da so vse slišane življenjske zgodbe pomembno vplivale tudi na avtoričino doživljanje sveta.

Nena Židov

Jerneja Ferlež: Fotografiranje v Mariboru 1918–1941. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo, 2002, 99. str.: ilustr., Knjižnica Glasnika SED; 34

Fotografiranje v Mariboru je prirejeno in razširjeno besedilo diplomske naloge z istoimenskim naslovom, ki jo je etnologinja Jerneja Ferlež zagovarjala leta 1992 na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani.